

2

2014

NaturVest

Medlemsblad for Naturvernforbundet Hordaland

TEMA
Grøn ferie

s. 4-10

Når menneskelig
aktivitet bevarer
naturverdier

s. 12-15

Miljøagenter rydder opp

s. 16-17

Visit Norway

Me nordmenn reiser stadig meir og stadig lenger med fly. Det er ikkje så rart: Me har god råd, flyreiser er billige og stadig fleire direktefly vert sett opp til stadig fjernare og meir eksotiske reisemål. Det er enkelt å reisa med fly, og me kjem oss langt av garde på kort tid. Me kan besøka land og byar forfedrene våre berre kunne drøyma om.

Ein slik luksus kjem sjølsagt ikkje utan konsekvensar: Og den mest alvorlege er konsekvensane flyreiser har for klimaet. Ifølgje Senter for klimaforskning tilsvarar ei tur-returreise frå Oslo til London eit halvt års bilkøyring. I framtida må me reisa meir miljøvenleg, skal me klara omstillinga til det berekraftige samfunnet. Så korleis kan me gjera det attraktivt å reisa grønt?

Me treng eit nytt perspektiv. Er det tidsklemma som gjer at me vel fly framfor andre framkomstmiddel? Eller har me rett og slett ikkje oppdaga kva vårt eige land har å by på?

For folk flest i verda er Noreg eit uopnåeleg reisemål. Me har eit kostnadsnivå som er uoverkommeleg for dei fleste. Likevel finst dei som sparar store delar av livet for å ha råd til å besøka landet vårt. Kva er det som lokkar dei til vår vesle avkrok av verda?

Om me tenker oss om, så er Noreg eit ganske eksotisk land, sjølv for oss nordmenn. Me har sju stader på UNESCO si verdsarvliste, og me har noko å tilby for kvar ein smak. Alt for mange nordmenn går gjennom livet utan verkeleg å ha opplevd vårt eige, fantastiske land. Mange nordmenn har vore i alle verdsdelar, i titals land, men knapt utanfor sitt eige fylke.

I staden for å reisa til Gran Canaria om vinteren, kvifor ikkje reisa på skiferie i ditt eige land? Me har tallause vakre fjell og eit mangfald av alpinanlegg. Turistforeininga har 327 turisthytter berre på Vestlandet, som alle står fritt til å bruka året rundt. Og



Synnøve Kvamme
leiar, Naturvernforbundet Hordaland

om sommaren – i staden for å reisa til New York – kvifor ikkje besøka verdas vakraste fjordlandskap i Hardanger og Sogn og Fjordane, eller reisa på telttur i Jotunheimen? Kva med ein tur til spektakulære Preikestolen eller Kjeragbolten i Rogaland, eller Trolltunga i Hardanger? Eller ta ein padletur i det vakre kystlandskapet i Øygarden eller Solund utanfor Sognefjorden?

Me har eit land med eit mangfald av fantastiske opplevingsverdiar. Kanskje det me reiser verda rundt for å finna, eigentleg finst innanfor eigne landegrenser?

Det går sjølsagt an å reisa miljøvenleg utanfor Noreg òg. Å reisa miljøvenleg byr på opplevingar du aldri kan få når du berre reiser med fly: Ved å reisa med tog gjennom Europa vil du sjå byar, landsbyar og naturområde du ikkje visste fanst. På vegen finn du kanskje eit reisemål du aldri har lese om i noko turistbrosjyre? Me må byrja å sjå på turen som ein del av reisa. Å reisa er ikkje berre å koma seg frå A til B, det er også alt du møter på vegen.

Eit anna alternativ til miljøvenleg reising er segling: På ein seglbåt kan du verkeleg oppleva heile verda på ein måte flypassasjerar berre kan drøyma om. Du kan stoppa i kva hamn du vil og reisa overalt. Tenk deg dei soloppgangane og solnedgangane du får sjå frå ein seglbåt. Tenk deg den fantastiske stjernehimmelen du får sjå midt ute på havet, utan lysforureining frå menneskeleg sivilisasjon. Du vert verkeleg ein del av reisa, og ikkje berre ein passiv tilskodar. Skal me klara å omstilla oss til eit berekraftig samfunn, må me byrja å setja pris på reisa i seg sjølv – og slutta å stressa med å koma oss fortast mogleg til destinasjonen. Reisa må bli målet.

For ferie handlar ikkje om å koma seg lengst mogleg vekk på kortast mogleg tid: Ferie handlar om å gjera noko anna enn det du pleier, og å sjå, prøva og oppleva nye ting.

NaturVest

er medlemsbladet til Naturvernforbundet på Vestlandet. Naturvernforbundet Hordaland er ansvarlig utgiver for fire nummer i året, to av disse går også ut til Møre og Romsdal.

Naturvernforbundet fremmer kunnskap og løsninger som ivaretar naturen og skaper et energieffektivt samfunn i økologisk balanse. Vi er over 20 000 medlemmer i 100 lokallag med fylkeslag i alle fylker og hovedkontor i Oslo. Vi er en del av den verdensomspennende miljøvernorganisasjonen Friends of the Earth.

Daglig leder

Nils Tore Skogland

Redaktør

Øyvind Strømmen

Bidragstere

Miljøagentene i Kringelbotn, Sverre Stakkestad, Klaus Hjermann, Anne Kristine Søvik, Kristin H. Rørvik, Ida Munck og Øystein Folden.

Annonseansvarlig

Sverre A. Stakkestad

Tlf. : 55 10 10 97

Layout

Jørgen Hovind

Trykk

A2G Grafisk AS

Opplag

2220

Forside

Fra pilegrimsvandring i Sør-Frankrike. Foto: Ida Munck.

NaturVest

v/Naturvernforbundet Hordaland

Pb. 1201, sentrum

5811 Bergen

Tlf. 55 30 06 60

naturvest@naturvernforbundet.no

www.naturvernforbundet.no/hordaland

NaturVest er merket med det offisielle nordiske miljømerket Svanen. Designtrykkeriet, som trykker dette bladet, er godkjent som svanemerket bedrift. Det betyr at bladet oppfyller definerte miljøkrav til papir, trykkfarge og trykkeprosessen som helhet.



Papir: 100g Cyclus Offset 100% resirkulert
Se også <http://www.ecolabel.no>

Leder: Visit Norway	2
Råd for en grønare ferie	4-5
Miljøtips til ferien	6
Pilegrimsvandring i Sør-Frankrike	8-10
Når menneskelig aktivitet bevarer naturverdier	12-15
Miljøagentene	16-17
Naturvernkalenderen sommer/høst 2014	20

Kortnytt

Økende klimaengasjement

Klimabarometeret – som ble presentert i midten av mai – viser en klar økning i befolkningens klimaengasjement. I fjor mente 18 prosent av befolkningen at klimaendringer var en av de tre største utfordringene Norge står ovenfor. Nå mener 28 prosent det samme. Klimasaken er nå den viktigste saken for Venstre, SV og Miljøpartiet De Grønnes velgere, mens den er tredje viktigst for de som stemmer på Arbeiderpartiet. Også blant Høyre- og Frp-velgere øker klimaengasjementet.

– Kun 6 prosent av befolkningen mener regjeringen lykkes i sitt arbeid med å redusere klimagassutslippene. Samtidig er klimasaken viktig for velgere i mange partier. Undersøkelsen bør være til inspirasjon til de politikere som ønsker et taktskifte i arbeidet med å hindre de farlige klimaendringene, sier Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet nasjonalt.

Undersøkelsen ble gjennomført i februar, før de siste klimareportene fra FNs klimapanel. – FNs klimapanel rapport forteller oss at verden må slutte å bruke olje, kull og gass i løpet av noen få tiår. Dette er en enorm utfordring som den norske befolkningen i økende grad engasjerer seg i. Nå er det opp til politikere å ta modige og tøffe valg for å sikre overgangen til en miljøvennlig framtid, sier Haltbrekken.

Naturvernforbundet Hordaland positiv til KAF.

Hva er det, tenker du kanskje? James Hansen, en av verdens fremste klimaforskere, har lansert et forslag som kombinerer en jevnt stigende CO2-avgift med fordeling av alle inntektene med et likt beløp til alle innbyggere. Hans "karbonavgift til fordeling" – altså KAF – er skreddersydd for folkelig oppslutning.

Forslaget ble debattert og vakte både bred tilslutning og begeistring på en usedvanlig godt besøkt Naturlig onsdag i Bergen i februar 5. februar i Bergen (omtalt i NaturVest nr. 1, 2014). Møtet viste det store potensialet KAF har som grunnmur på en løsning av klimakrisen, og Naturvernforbundet Hordaland valgte på sitt årsmøte i mars å komme med en uttalelse til støtte for en slik ordning.

Du kan lese mer på: tinyurl.com/KAF-hordaland

På årsmøtet ble Synnøve Kvamme valgt til leder og fikk med seg et styre bestående av Lisbeth folkstuen (nestleder økonomi), Eirik Hordnes (nestleder med ansvar for bygg og energigruppen), Siri Vatsø Haugum (nestleder organisasjon med styreansvar for den naturlige skolesekken), Sivert Straume (leder for klima og transportgruppen), Gabriel Fliflet, Anne Kristine Søvik (Naturvest) og Eivind Vangdal.

Råd for en grønare ferie

NaturVest har samla saman ei rekkje råd for korleis du kan gjera din ferie meir miljøvenleg.

Øyvind Strømmen

For nokre år sidan jobba eg på turistkontoret i Ulvik. Tidvis pendla eg frå Voss, og eg minnest godt korleis bussen køyrde ned dei dramatiske svingane ned Skjervet, der det no har kome tunnel. Det vil seia: Det var tidleg morgon, eg var trøtt og det eg faktisk minnest er korleis eg fleire gongar vart vekt akkurat der, etterkvart som turistar frå ymse land kom med det eine utropet etter det andre. Det gjekk mykje i «Wow!».

Og før me gjev oss i kast med råda til meir miljøvenlege reiser, kan kanskje nettopp dette vera verdt å ha med i tankane. Hovudbudskapen i mange reiseråd for dei som også vil feriera grønare er nemleg å leggja ferien til heimlandet – istadenfor å reisa på lange og utslippstunge flyreiser.

Reisemålet Noreg

Mange nordmenn har mykje pengar mellom hendene, og når ein endeleg har fri er det sjølsagt freistande å oppsøkje eksotiske reisemål eller i det minste å reisa langt av garde til sol, strand og hyggelege prisar.

Hovudbudskapen i mange reiseråd for dei som vil ha ein grønare ferie er likevel å leggja ferien til heimlandet – istadenfor å reisa på lange, utslippskrevjande flyreiser. Heldigvis er Noreg i seg sjølv eit spanande ferieland. Du kan til dømes ta med sykkelen til Skjervet, men hugs å ha gode bremsar!

Noreg har også ikkje mindre enn sju UNESCO-stader (svenskane har fleire, danskane berre fire). Lat oss hoppa over Bryggen i Bergen (der Naturvernforbundet har kontor), og ramsa opp: Nærøyfjorden og Aurlandsfjorden – meir dramatisk fjordnatur finn du ikkje, Urnes stavkyrkje i Luster, Geirangerfjorden, bergstaden Røros, dei 6500 øyene i øyriket Vega, som også er kjend for ærfugl, helleristningane i Alta og Struves meridianbue i Hammerfest. Har du vitja alle desse stadene er du meir bereist enn dei fleste, og har du sikkert også noko meir spennande å fortelja om enn du får av charterturen til Syden.

Det finst også mange andre spanande moglegheiter i Noreg. Bur du i byen og har lyst å oppleva bygde-Noreg på sitt beste? Norsk Bygdeturisme og Gardsmat formidler

overnatting på gardar, i rorbuer og fjellstover landet over, medan Norsk Økoturisme – som vart lansert i 2008 – har ei liste over sertifiserte økoturismeverksemdar her til lands, til dømes hundekjøring, fisketurar og rideturar i vakre Rendalen.

Kort fortalt: Det er ikkje utan grunn at eitt av Grønn Hverdag sine tips til Grøn ferie kort og godt er «Reis kort og godt». Og nå har du lese ordet kort så mange gongar, at det kan reknast som å gje det inn med teskei, men ein ting til: Ein kortstokk er kjekk å ha på campingplassar og hyttetur.

Reis sjeldnare

Eit anna råd frå Grønn Hverdag er å reisa sjeldnare, men bli verande lengre. Istadenfor å dra på helgeturar til den eine storbyen etter den andre, kan du planleggja ein lengre tur; kanskje pilegrimsvandring til Santiago de Compostela, kanskje opplevelsestur på Balkan?

Ei anna tenkjeleg føremon med dette er at du kan vera heime og slappa av, og dermed sleppa å verta så utslitt etter ferien at du



Vegaøyene er blant reisemåla som er på UNESCO si verdsarvliste her til lands. Ein tur dit kan vera meir eksotisk enn mykje. Foto: Ann Elin Bratseth / WikiCommons. Under Creative Commons-lisens, BY 2.5.

treng ferie. Det kan jo vera stas å sitja på verandaen i Bergen og kjenna årets nøye utvalde solstråler treffa deg, medan du les ei god bok? Eller å ta toget eller bussen til Voss, som er ein av dei kjekkaste stadene i Hordaland om sommaren – så kjekk at du risikerer å verta sliten likevel.

Miljøvenleg til utlandet: Tog er best

Fly er som regel det verste transportmiddelet for miljøet, og elektriske tog er nesten alltid det beste, om ein ikkje vel å sykla eller å ta seg fram til fots. Interrail er ein fantastisk reisemåte, også for godt vaksne, og med internett er det lett å planleggja reisa.

Slik kan du både reisa miljøvenleg og oppleva dei europeiske storbyane du lenge har hatt lyst til å vitja. Er du smart unngår du dei verste turistfellene og besøker litt mindre byar.

Du får interrailbillettar både for kortare og lengre tid, og kan i tillegg til eit såkalla Global-Pass kjøpa billettar for enkeltland.

Går du for «toppmodellen» av interrailbillettar kan du reisa i alle europeiske land, unnataka Albania, dei baltiske landa, Kviterussland, Russland, Ukraina, Kosovo og Moldova. Vaksne lyt i 2014 ut med knappe 5.500 kroner for ein månadsbillett, men då kan du reisa nesten med du orkar på den billetten (nokre stader kan du trengja plassbillettar i tillegg, til dømes på franske hurtigtog). Er du under 26 slepp du unna monaleg rimelegare.

Fremtiden i våre hender har ein god hugseregel når ein skal velja miljøvenleg transport: Reis sakte.

Bilferie

Okay, det er ikkje så veldig grønt å køyra bil – men bilferie kan vera eit godt alternativ til den lange flyreisa du lurte på, og det er jo ein fleksibel og ofte relativt behageleg måte å reisa på (avhengig av kor mange bubilsjåførar du vert liggjande etter, og kor godt du handterer å slakka av litt på farten istadenfor å irritera deg unødige).

Skal du på bilferie gjeld det også å vera lur:

Sjekk om du kan leiga elbil, lær deg økokøyring, ikkje dra med deg altfor mykje og ver forsiktig med air condition, som kan gje ei betydeleg auke i bensinforbruk. Og køyr saman med fleire, det er ikkje berre kjekt med selskap, det er også betre for miljøet enn å dra av garde med fleire bilar.

Grønn Hverdag har også eit tips som vil freista å gjera litt godt igjen for bilferien (eller flyreisa): Betal ei friviljug klimaavgift. Det kan du lesa meir om på nettsidene deira, sjå: <http://bit.ly/S0pa1p>

Grøn ferie har vore tema fleire gongar i NaturVest, og NaturVest sin gravande journalist har henta fram nokre godbitar frå arkivet: Øyhopping på Vestlandet, til dømes til Røvær (NV 2/2011), kajakkpadling i Solund (NV 2/2008), interrailing (NV 2/2008). Du finn dei gamle blada på naturvest.no



Interrail er eit godt alternativ for deg som vil reisa miljøvenleg. Her franske lyntog (TGV) på ein av jernbanestasjonane i Paris. Foto: Taxiarchos228 / WikiCommons. Under Creative Commons-lisens, BY 3.0.

Miljøtips til ferien

1 Planlegg reiser som kan gjennomføres med sykkel eller tog. Unngå fly og fossil-bil.



2 Velg lokal mat og lokale produkter der du reiser. Så langt det lar seg gjøre bør du også velge miljømerkede produkter.

3 Ikke kjøp eller ta med deg suvenirer laget av utrydningstruede dyre- og plantearter. Dette gjelder også døde biter av koraller eller store skjell som er en viktig del av økosystemet.

4 Ikke kast søppelet ditt i naturen og sørg for at mest mulig går til gjenvinning.

5 Velg hotell som er miljømerket. Da stilles det krav til gjenbruk, mat og energibruk.



6 La ville planter og blomster stå i fred. Ikke ta på eller mat ville dyr..

7 Velg sykkel eller bruk det lokale kollektivtilbudet framfor leiebil.



8 Respekter lokale regler for bruk og ferdsel i naturreservat og nasjonalparker. Mange plasser er det totalforbud mot å brenne bål.

9 Unngå ferieaktiviteter som belastar naturen eller miljøet, som bruk av vannscooter og rallyturer med landrover.

10 Opplevelser finnes overalt. Hva med en norgestur i sommer?





GARANTI
5 ÅR
100.000km

Den perfekte bybilen.

Bykjøring kan være en påkjenning for alle og enhver. Rushtrafikk, trange gater og trange parkeringer. I byens jungel handler det ikke om å være stor og sterk, men om å være liten og lur.

- Redusert årsavgift • Fri bompassering • Gratis parkering (off. park.plasser) • Adgang til kollektivfelt
- Rekkevidde 160 km (etter EU-norm. avhengig av kjørestil, temperatur og veiforhold).

Full tank for ca. 16 kr (avhengig av strømpriser) - null CO₂-utslipp.

i-MiEV nå fra kr **170.300,-**
Les mer på www.mitsubishi.no

Mitsubishi.youdrive.

Pris er inkl. frakt og andre lev. omk. Utstyrsdetaljer kan avvike fra standard. Med forbehold om evt. trykkfeil.

 **Finn oss på Facebook**
MotorForumBergen

ÅPNINGSTIDER:

Mandag - fredag	08.30 - 16.30
Onsdag/torsdag	08.30 - 20.00
Lørdag	10.00 - 14.30

Øvre Kråkenes 51 - 5152 Bønes - Tlf. 55 52 60 00
www.motorforum.no/bergen/

MotorForum
Bergen

En saktere ferie

Pilegrimsvandring i Sør-Frankrike

Å gå på pilegrimsvandring gir en sjanse til å oppleve både kultur og natur på en annen måte.

Tekst og bilder: Ida Munck

En del nordmenn har etter hvert funnet veien til middelalderbyen Santiago de Compostela nord i Spania. Mange har gått dit til fots gjennom Nord-Spania, langs den gamle pilegrimsruten El camino frances. At disse gamle veiene faktisk begynte i Frankrike, slik navnet camino frances tilsier, er det færre som har fått med seg. I middelalderen møttes pilgrimene fra forskjellige deler av Europa på fire angitte punkter i Frankrike; Tours, Vezelay, Puy og Arles. Der fikk de pilegrimspass fra den lokale domkirken og reiste så i flokk og følge sørvestover over Pyreneene mot Compostela, til fots og kanskje med et pakkesel. Slik beskyttet de seg mot landevisrøvere og andre farer på landeveien.

Disse gamle pilegrimsrutene er blitt populære reisemål i våre dager, og da særlig for franskmenn. At de er står på UNESCOs liste over bevaringsverdige kulturelle institusjoner har hjulpet godt på. En veritabel alternativ turistindustri er blitt født langs rutene, og som jeg så er disse viktige næringsveier for de etter hvert bortglemte små landsbyene. Landevisrøverne er borte nå, her er helt trygt å gå.

Den mest populære vandreturen er den som begynner i Puy en Velay, i området

kjent som Massif Central. Jeg valgte å gå den minst brukte ruten, den som begynner i Arles i Provence. Dette fordi jeg alltid har satt spesielt pris på det solvarme kulturlandskapet i Sør Frankrike, og fordi jeg ville gå på mer folketomme stier.

Jeg ankom den gamle romerske byen Arles med tog en kveld i slutten av mai, og la meg inn på det første av mange hyggelige pilegrimsherberger. Neste morgen meldte meg i den vakre domkirken Saint Trophime og fikk utlevert pilegrimspasset mitt. Jeg var nå en akkreditert pilgrim. Dette er et viktig dokument, også for verdslige vandrere, da mange av herbergene langs ruten, de såkalte gites du pelerin, forlanger at brukerne har offisiell pilegrimsstatus for å få overnatte. I en bokhandel skaffet jeg meg også Den franske turforeningens (Federation Française de la Randonnée) detaljerte rutehåndbok med kart, Le Chemin d'Arles. Denne viste seg å være uvurderlig. Startpunktet var de gamle romerske gravene i Alyscamps, i utkanten av byen.

Å gå i Sør Frankrike er ikke som å gå i fjellet her hjemme. Det er et gjennomgående svært gammelt kulturlandskap en krysser. Den kupert ruten går gjennom dyrket mark. Druerankene på de store kommersielle vingårdene var så vidt kommet ut i





lysegrønne blader. Fruktrærne, spesielt morellene, var kommet lengre, de glinset røde og fristende i solen i kilometer etter kilometer. Men mest praktfull var den ville blomsterfloraen langs stiene. Valmuene valet store og røde, og de gule sommerfuglene flagret glade omkring mellom dem. Av og til skimtet jeg enkelte kirkespir eller festningsmurene til et slott i små landsbyer i dalsidene. Innimellom krysset jeg store gamle eikeskoger og plukket grønne nøttekart på bakken.

Jeg går som oftest alene, da får jeg bedre

tid til å reflektere over det fascinerende jeg ser rundt meg; historien, naturen, og de som har gått der før meg. Av og til treffer jeg en annen enslig pilgrim, og kanskje vi tar følge et stykke, eller kanskje vi bare hilser og fortsetter i vårt eget tempo. Om kveldene møtes vi gjerne igjen på herberget, der vi lager felles måltid og på fransk-menns vis har diskusjoner om åndelige anliggender. Eller om gnagsårene våre. Det er ingen forutsetning å snakke flytende fransk, men det er absolutt en fordel å kunne gjøre seg litt forstått i språket. Vi er

alle slitne og legger oss tidlig. Tidlig neste morgen er vi alle på vandring igjen.

Jeg valgte å dele opp pilegrimsferden i etapper på to ukers vandring. Mange går de cirka 1500 kilometerne til Santiago i en omgang. Fordelen med å dele opp turen er at en da kan oppleve naturen gjennom de forskjellige årstidene. Sist gikk jeg om høsten, da lyngens fiolette skjær dominerte landskapet og solsikkene hang slapt med hodet langs skråningene. Det var flott det også.

Pilegrimsvandring i Norge

Også i Norge finnes det gamle pilegrumsruter, og i dag er det ca. 2500 km merkede pilegrimsveier her til lands.

Øyvind Strømmen

De fleste av disse ender i Trondheim, det gamle Nidaros, der det som ble sagt å være levningene etter Olav den hellige – Norges nasjonalhelgen – var oppbevart i et sølvskrin bak høyalteret i Nidaros domkirke. Pilegrimsvandringene til trøndernes hovedstad var på sitt høyeste i tiden 1100-1300, og opphørte ved reformasjonen i 1537. Sølvskrinet ble smeltet om samme år.

Den mest brukte pilegrimsruten går fra Oslo

og nordover, gjennom Gudbrandsdalen. Ruten er omtrent 650 km lang, og skal du gå hele veien tar det omtrent en måned. Det går også en rute vestover fra Oslo, som svinger nordover og møter den andre nord for Mjøsa. Også gjennom Østerdalen går det en pilegrimsrute, med tilknytning fra Sverige. Lenger nord kommer to andre ruter inn fra Sverige.

Pilegrimsruter gikk imidlertid også til andre steder enn Nidaros. Et av dem var Røldal, der krusifikset i kirken ble sagt å være

undergjørende – eller som det heter i Aasmund Olavsson Vinjes diktverk Storegut: «I kyrkja til Røldal eit bilete hekk so mang ein sæling til frelse, for sjuk og saare til dette gjekk og fingo atter si helse». I avsidesliggende Røldal vedvarte også pilegrimstradisjonen og hemmelige messer – holdt uten presten – på jonsokaften i flere hundre år etter reformasjonen.

Annonser

Klima og energi - hand i hand



Ei av dei aller største utfordringane me har dei næraste åra er å handtere klimautsleppa.

Elektrisitet basert på vasskraft er ein av dei reinaste energikjeldene me kjenner.

SKL har store vasskraftanlegg i Sunnhordland. Energien frå desse er med å leggja forholda til rette for god verdiskaping i heile regionen - og utanfor med.

Me ynskjer stadig å utvikle oss som energiprodusent, og syte for at krafta kjem fram der den trengs

www.skl.as



Vasskraft

Ein moderne kraftstasjon tek vare på heile 90 % av energien i regnvatnet. Til samanlikning nyttar dagens bilar berre om lag 35 % av energien i bensinen. Framtidsretta energiforsyning tyder å ta i bruk den beste teknologien. SKL har sidan 1946 skaffa energi til regionen si utvikling. Dette vil me halda fram med også i framtida.



Overføring

Like viktig som å produsere miljøvennleg energi frå vasskraft, er det å få denne energien fram til forbrukarane - anten det er private heimar, offentlege institusjonar eller industri. SKL har ansvaret for det overordna nettet i heile regionen - frå Bjørnefjorden i nord til Boknafjorden i sør - i tillegg til distribusjonsnettet i Stord kommune.



Klima

Utslepp av skadelege klimagassar er ei av dei største globale miljøutfordringane me har. Ved å utnytta vatnet som ein evigvarande fornybar ressurs, bidreg vasskraftproduksjonen til å motverke global oppvarming.



Sjekk aktivitetsoversikt
på klimahandling.no



BERGEN KOMMUNE

Kjenner du noen som kan bli med på å styrke kampen for natur og miljø?

Bli med på vår jubileumsstafett. Send en e-post-oppfordring til 3 andre miljøinteresserte om å gi en gave eller bli medlem i Naturvernforbundet.

www.naturvernforbundet.no/stafett



Avfallsløsning med fokus på miljø

I samarbeid med Retura hjelper BIR Bedrift din virksomhet med å sikre sin miljøinnsats.

Kontakt oss på:
55 27 70 50

Vi kan tilby:

- Rådgivning
- Henting av papp, plast, næringsselektro m.m.
- utleie av container for privat og næring
- Skreddersydde løsninger

RETURA®

BIR BEDRIFT

Når menneskelig aktivitet bevarer naturverdier

Mange tenker at menneskelig aktivitet nødvendigvis vil føre til reduksjon i naturmangfoldet. På Naturlig onsdag den 7. mai var temaet kulturnaturen, og der fikk vi lære om hvordan bestemte former for jordbruksdrift faktisk bidrar til og opprettholder et mangfold av naturtyper og arter.

Kristin Hildre Rørvik og Anne Kristine Søvik

Det er selvfølgelig ikke slik at all form for landbruksdrift vil bidra til økte naturverdier. Å brenne ned urskog og regnskog for å etablere landbruksområder med monokulturer er ikke positivt for naturmangfoldet. Imidlertid finnes det jordbruksområder og kulturlandskap der måten jorda har blitt dyrket og drevet på gjennom generasjoner har gitt gode levevilkår for arter med spesielle miljøkrav, og lagt til rette for utvikling av et mangfold av gener, arter og naturtyper.

For artene som lever i disse kulturlandskapene er det viktig med menneskelige forstyrrelser i form av beite, slått og/eller brenning. I slike landskap er det godt med lys og lite tilført næring. Dette fører til at ingen enkeltarter får dominere og det blir et stort artsmangfold. Mange av disse kulturlandskapene er i dag truet. Årsaken til dette er at driftsmåtene som opprettholder disse områdene ofte er svært arbeidsintensive, men ikke nødvendigvis de mest effektive

i form av høyest matproduksjon. Dermed tar andre og mer intensive driftsformer over. Andre steder blir jord som tidligere ble drevet liggende brakk, og granskogen vokser opp og tar over, slik som er tilfelle så mange steder på Vestlandet.

Forskrift om utvalgte naturtyper

I 2011 kom forskrift om utvalgte naturtyper der formålet er «å ivareta mangfoldet av naturtyper innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjenner seg ut i den enkelte naturtype». Dette innebærer at utenfor verneområdene er noen naturtyper viktigere enn andre, og at disse skal forvaltes likt uavhengig av hvilken samfunnssektor som påvirker naturtypen. De fem første utvalgte naturtypene er slåttemark, slåttemyr, hule eiker, kalksjø og kalkklingskog. Av disse er slåttemark og slåttemyr kulturlandskaper som er avhengige av sen slått og at engen ikke blir gjødslet.

Solveig Kalvø Roald fra Fylkesmannen i Hordaland fortalte at det nå er sendt ut forslag til ny forskrift der kystlynghei og høstingsskog er foreslått som utvalgte naturtyper. Tidligere var kystlyngheien, som er skapt av mennesker gjennom tusener av år via svibruk og helårsbeiting av husdyr, utbredt langs hele Europas vestkyst fra Lofoten i nord til Spania og Portugal i sør. I dag fører redusert beitepress til at store deler av dette kulturlandskapet er grodd igjen. Høstingsskog er løvskog der trærne tidligere ble høstet via styving eller lauving. I dag er det bare fragmenter igjen av denne naturtypen.

Solveig Kalvø Roald presiserte at for å bevare de utvalgte naturtypene i kulturlandskapet kreves skjøtsel, for hvis driften blir endret eller opphører så forsvinner naturverdiene. I Norge finnes det tilskuddsordninger knyttet til de utvalgte naturtypene, og myndighetene ønsker at de tradisjonelle driftsmåtene skal bevares. Myndighetene har ikke hjemmel til å pålegge grunneiere å drive jorden på bestemte måter. Utfordrin-



Innledere på Naturlig Onsdag denne gangen var (f.v) Erik Thoring, Solveig Kalvø Roald og Marit Adelsten Jensen.



Naturvernforbundet i Møre og Romsdal arrangerer seterslåt i sommer, her på Vollasetra, medan Naturvernforbundet i Buskerud skal arrangera slåttekurs på Ryghsetra for 21. gong. (Foto: Øystein Folden)

gen er at tilskuddene er såpass små at hvis arealene fortsatt skal driftes på bestemte måter, er dette avhengig av svært engasjerte grunneiere.

Vern av kulturlandskap i Hordaland

På Osterøy i Hordaland ligger Havråtunet. Dette er en gård med en historie som strekker seg tilbake til bronsealderen. Havråtunet ble fredet som kulturmiljø i 1999, som det første i Norge. Hensikten er å ta vare på og sikre et nasjonalt kulturhistorisk og arkitektonisk enestående fjordgårdsanlegg, der klyngetunet og den gamle teiginndelingen fremdeles er intakt. Gården er et unikt minne om gårdsdrift, byggeskikk og arbeidsliv på Vestlandsgårdene.

Marit Adelsten Jensen som jobber ved Havrå ved Museumssenteret i Hordaland er en av drivkreftene bak Havråtunet. I sitt innlegg snakket hun om hvordan biologisk mangfold og økologisk forståelse av dagens natur har fått mye oppmerksomhet, mens kulturfagene har vært opptatt av det arbeidsskapte landskapet med hovedfokus mot redskaper, byggeskikk, riter og skikker. Historikere har utviklet gode metoder for å ta vare på døde gjenstander for ettertiden, mens biologer har samlet på døde planter og dyr. Imidlertid har vi ifølge Marit Adelsten Jensen kommet veldig kort i forhold til hvordan vi skal vare på de verdiene man finner i landbrukets kulturlandskap, og ikke minst, overføre den kunnskap som er nødvendig for at vi skal ha disse verdiene også i ettertiden.

Det er ikke den enkelte rødlisteart som er interessant, men prosessene eller helheten

som ligger bak. Styvingstreet og det landskapet det vokser i, er et resultat av de valg og strategier som er blitt gjort opp gjennom århundre, tilpasset lokale og regionale forhold, for at menneskene som bodde her tidligere skulle overleve. Kulturlandskapet eller produksjonslandskapet er blitt til som en direkte følge av mennesket behov for mat.

Verdens matvaresikkerhet er nå truet ifølge FNs klimapanel sin femte hovedrapport. Det er dermed svært viktig at Norge tar vare på de dyrkbare arealene vi har. I følge Marit Adelsten Jensen handler det om å engasjere seg i landbrukspolitikken, da det er den som bestemmer retningen for landbruket her i landet i årene fremover. Marit Adelsten Jensen ønsker en jordbrukspolitikk basert på den tradisjonelle gården med beiting i inn- og utmark, og et vern av de gamle, norske husdyrrasene som er tilpasset det norske landskapet. Vi må ta vare på det landskapet som kan gi oss mat.

Engasjement smitter

Ivaretagelse av noen former for kulturmark krever mye arbeidsinnsats. Med det lønnsnivået vi har i Norge kan det være vanskelig å ivareta visse former for kulturlandskap uten et sterkt frivillig engasjement.

Store Marøy utenfor Stavanger er et godt eksempel på hva som kan utrettes ved dugnadsinnsats og frivillig arbeid. For 50 år siden var Store Marøy nesten uten et eneste tre. Her var et åpent landskap med brune lyngheier og grønne beitemarker. Så grodde landskapet igjen, og Store Marøy ble en glemt og gjengrodd naturperle. Siden 1999 har imidlertid organisasjoner, enkelt-

personer, myndigheter og næringsliv gått sammen om å få tilbake noe av det gamle natur og kulturlandskapet. Ivrig dugnadsfolk har ryddet, svidd og restaurert kulturlandskapet på Store Marøy, og målet er nådd. Store Marøy er blitt et godt tilrettelagt naturområde for lek, læring og opplevelse.

Erik Thoring, daglig leder i Naturvernforbundet Rogaland, fortalte at det som begynte med en liten gjeng engasjerte frivillige i dag har utviklet seg til et stort og populært prosjekt, der mange svært gjerne vil gjøre en frivillig innsats. Erik Thoring snakket mye om hvor morsomt det var å jobbe ute på Marøy og hvordan barn som kommer på besøk til øyen får forsøke å jobbe og lære om tidligere tiders jordbruksmetoder.

En sommerferie i Norges kulturlandskap?

For de som ønsker å lære mer om slåtemarker og selv ta i et tak for å bidra til bevaring av disse unike naturtypene, er det mange muligheter. Både Naturvernforbundet og andre interesseorganisasjoner arrangerer hver sommer slåttekurs. Hva med en tur til Vegaøyene på Helgelandskysten, eller et kurs på Ryghsetra i Buskerud i regi av Naturvernforbundet?

Sjekk kalenderen på naturvernforbundet.no/hordaland

Naturlig onsdag

Første onsdag hver måned kl. 19.00 ønsker Naturvernforbundet velkommen til faglig påfyll i et hyggelig miljø.

Programmet starter kl. 19.00 med en faglig innledning. Deretter er det lagt opp til fri diskusjon og mingling utover kvelden. Temaet for de faglige innledningene vil variere fra gang til gang, og vil dekke et vidt spekter av tema.

På Naturlig onsdag får du faglig påfyll, mulighet for å knytte nye kontakter, utvikle gode ideer og engasjere deg til det beste for miljøet.

Ta med en venn eller møt opp alene. Du blir uansett tatt godt i mot!



Mellom husene på Havråtunet. Foto: Frode Inge Helland. Under Creative Commons-lisens, BY2.5.



Havråtunet på Osterøy ble fredet som kulturmiljø i 1999, som det første i Norge. Gården har en lang historie. Arkeologiske undersøkelser antyder at det ble drevet åkerdrift her allerede for 3.500 år siden og det finnes også spor etter enda eldre aktivitet. Gården dukker første gang opp i skriftlige kilder i 1303. Den eldste bygningen på gården er datert til 1200-tallet, i høymiddelalderen.

Foto: Frode Inge Helland. Under Creative Commons-lisens, BY2.5.





Miljøagentene i Kringlebotn tok problemet i egne hender

Store mengder boss gjorde Miljøagentene skuffet over bergenserne. Nå oppfordrer de andre til å hjelpe til med opprydningen.

Sverre Stakkestad og Miljøagentene i Kringlebotn

I begynnelsen av mai fikk Miljøagentene i Kringlebotn oppdraget med å rydde søppel fra Kringlebotn til Nesttunvannet (ca 2 km.). De ryddet store mengder søppel hele veien, og fikk også hjelp av russ fra Fana Gymnas. Miljøagentene synes det var flott at rusen stilte opp og håper at flere skoler kan rydde i nærmeste skråning, strand eller andre steder der det ligger mye som ikke bør havne i naturen.

Det er også viktig at folk slutter å kaste ting ut bilvinduet eller

når de er ute og går, mener Miljøagentene i Kringlebotn. Det at mange tusen Bergensere daglig kaster flasker, snusesker eller kaffebeger i naturen, i veggroften eller på gaten er både stygt, kan være farlig for dyr og miljøet og er i tillegg en megateit ting å gjøre.

Miljøagentene har gjennomført en spørreundersøkelse i Kringlebotn (120 voksne ble spurt) som viste at 10% kaster søppel ut i naturen fra bilvinduet eller på gaten. Om det er representativt for hele Bergen vil det si at 27.000 bergensere «skiter i eget reir»! Da er det ikke rart Miljøagentene - som



fikk med en sporty lærer, noen naboer og noen russ fra Fana Gymnas - fant mye da de ryddet.

- Vi fant mye tomflasker, bokser, snusesker, røypakker, sjokomelk, kaffebeger, bildekk, sykler og løpehjul osv. Vi ble også oppfordret til å ta turen til Lille Nesttunvann og der fikk vi sjokk, for der så det ikke klokt ut, melder agentene fra Kringlebotn.

Miljøagentene ble ikke sinte, men veldig, veldig skuffet av alt de så der. De samlet noe boss og la det på trappen til taxiboden som en oppfordring og påminnelse om at dette bør sjoførerne kunne ta tak i selv noen få meter fra dørmatten. Vi lot også det ligge noe igjen på gangstien for å vise de som ferdes i området at det ikke forsvinner av seg selv når de kaster det i skråningen og håper bensinstasjonene

kan gjøre resten av jobben. Svært mange spylerveskekaner og kaffebeger fra bensinstasjonene lå det også i grøfteskanten. Ned mot vannet lå det også flere brannslukningsapparat. Miljøagentene forstår ikke hvordan voksne kan kaste fra seg slikt i skråningene og i vannet!

Agentene ble ikke helt ferdige siden det var så mye boss, så vi vil oppfordre både de som bor i området og spesielt bedriftene på Midttun og Nesttun til å ta noen meter ekstra i tillegg til «sin egen dørmatte». Hold Bergen rent hele året, og ikke bare før 17. mai.

- Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre litt, sier Miljøagentene i Kringlebotn

Sjekk ut gruppen "Miljøagentene i Kringlebotn" på Facebook og meld deg inn for oppdateringer om nye oppdrag.



skyss.no



Orangeriet | Foto: Fred Jomy

Reis miljøvennleg!

Bruk buss eller Bybanen og bidra til eit betre miljø. Last ned reiseplanleggaren eller gå inn på **skyss.no** for å planlegge reisa.

Spar miljøet – reis kollektivt! God tur!



skyss 

Velkommen til miljøhotellene
i Bergen sentrum, sentralt
beliggende nær kollektivtransport.



Ekte matopplevelser med
lokale råvarer i hovedsetet.
Konferansekapasitet til 400.

AUGUSTIN
HOTEL VINBAR BRASSERIE

GRANDTERMINUS
HOTEL KONGRESS BRASSERIE WHISKYBAR

augustin.no - ght.no

Lurer du på hvor du skal levere lyspæren?

Vår karttjeneste
på mobil og nett
forteller deg hvor

mobil.bir.no
bir.no



**Det
nytter**



Hordaland fylkeskommune er ein på-
drivar og støttespelar for kommunar og
næringsliv, driv samfunnsutvikling og
legg til rette for ei berekraftig forvalt-
ing av naturressursane.



**HORDALAND
FYLKESKOMMUNE**



Informasjon på **www.hordaland.no**

Før du aner det, så er vårrengjøringen igang...

Har du privat- eller næringsavfall, papir, farlig avfall og metaller...?

Vi har utleie av små og store kontainere til alle formål.

Bestill i god tid så er du klar til våren.



Franzefoss

Gjenvinning

Telefon 55 34 92 00

www.franzefoss.no

METALLCO

BERGEN

Damsgårdsveien 95, 5058 Bergen

Telefon: 55 34 17 70

bergen@metallco.com



*"den gode hageeigar dyrkar
ikkje i første rekkje blomar
– han dyrkar jord"*

Med heimekompostering får du jamn forsyning av god hagejord. I tillegg gjev vi deg avslag på det årlege renovasjonsgebyret.

Les meir om heimekompostering og korleis du både kan spare pengar og få betre hagejord på www.fjellvar.as.



FJELLVAR
VATN AVLØP RENOVASJON

Tlf: 56 31 59 30
postboks@fjellvar.as

GRØNT PUNKT®

VINN OPPTIL

100.000,-

HUNDRE TUSEN KRONER!

NOK TIL Å FULLFØRE
ET PROSJEKT

**BLI MED PÅ
RETURKARTONG-
LOTTERIET!**

LES MER PÅ
www.grontpunkt.no

ÅPENT HELE ÅRET!

AKVARIET I BERGEN



**Indre Hordaland
Miljøverk**

Tlf: 56 52 99 00
Faks: 56 52 99 01
E-post: i hm@ihm.no
www.ihm.no

Ta vare på naturen
- Hugs kjeldesortering!



Foto: Svein Ulvund



SIM



Tenk miljø – brems forbruket!

Sunnhordland
Interkommunale
Miljøverk IKS

Svartasmoget,
N-5419 Fitjar

Telefon: 53 45 78 50
Telefaks: 53 45 78 60
E-post: sim@sim.as

www.sim.as

B-BLAD

retur: Naturvernforbundet Hordaland
co/ Medlemsregisteret
Naturvernforbundet
Mariboesgt. 8, 0183 OSLO

ETTERSENDES IKKE VED VARIG ADRESSEENDRING, MEN SENDES TILBAKE TIL AVSENDER MED OPPLYSNINGER OM DEN NYE ADRESSEN

Naturvernkalenderen 2014

Her finner du en oversikt over noen natur- og miljørelaterte arrangement framover.
For mer informasjon, se nettsiden naturvernforbundet.no/hordaland og moreogromsdal

◉ Juni:

18.06.2014 kl 18.00, Fløybanestasjonen, Bergen:

Besøk ildbehandlet bygg på Fløyen med bygg- og energigruppen.

Espen Folgerø lærer ved Bergen arkitektskole viser frem et studentprosjekt på vakre Fløyen. Her har studentene brukt ild for å behandle tremateriale. Etter omvisning går vi samlet videre til en av Bergens sjarmerende puber.

◉ September:

11.09.2014, Boksalongen, Litteraturhuset Bergen:

Naturlig Onsdag: Atomkraft - har det plutselig blitt trygt? Med Christian Helsingreen ved Institutt for energiteknologi i Halden og Kjersti Album i Naturvernforbundet.

25.09.2014, Grand Selskapslokaler:

Klima og menneskerettigheter

Seminar rettet mot videregående skole som omhandler klima og menneskerettigheter. Arrangeres av Bergen kommune med innspill fra blant annet Rafto, FN-sambandet og Naturvernforbundet. Mer informasjon kommer, men hold av datoen.

◉ Juli:

Ljåslått Ørsta og Tingvoll, Møre og Romsdal

Flere datoer i juli og august, Nærmere informasjon og påmelding: moreromsdal@naturvernforbundet.no.

13.07.2014, Kvam.

Botanisk vandring i slåttemark (Mer informasjon kommer)

Slåttemark er en av de mest artsrike naturtypene vi har i landet, men den er truet og er derfor blitt en utvalgt naturtype. I Kvam i Steinkjer er det mye slåttemark og inviterer med hit på botanisk vandring.

31.07-03.08.14, Oslo

Naturvernforbundets 100års Miljøfestival

Sted: Kobberhaughytta i Nordmarka i Oslo.

◉ Oktober/November/Desember

01.10.2014, Boksalongen, Litteraturhuset Bergen:

Naturlig onsdag: Hvordan kan naturen vinne?

Heidi Sørensen (WWF) tidligere statssekretær i Miljøverndepartementet og leder i Naturvernforbundet gir innblikk i politiske prosesser.

05.11.2014, Boksalongen, Litteraturhuset Bergen:

Naturlig onsdag: Mer vei eller god vei.

Innledere annonsere.

03.12.2014, Boksalongen, Litteraturhuset Bergen:

Naturlig onsdag: Det internasjonale klimaspillet

Med blant annet Ola Skaalvik Elvevold klimarådgiver i Naturvernforbundet over Skype fra klimatoppforhandlingene i Lima.

Neste nummer av NaturVest har tema "Samferdsel". Har du tips til saker,

send en e-post til naturvest@naturvernforbundet.no